

תנ"ך // ממלכתי דתי

יציאת מצרים ויציאה ממצרים בדורנו // חט"ב

מספר שיעורים מומלץ: 1

כתיבה: לימור כהנא

רויטל מאור

קראה והעירה: שושנה בן-דור

עריכת לשון: מיטל שרף

עיצוב גרפי: גלית סבג "טו דו דיזיין"

1. נושא השיעור

ספר שמות - יציאת מצרים בדורנו

2. רציונל לבחירת הנושא

בכל דור ודור קמים עלינו לכלותנו, ולא בכל תקופה עם ישראל הצליח להתנער ולצאת מהגלות שהיה טבוע בה עד צווארו. ב"ה במאה האחרונה ראינו כמה יציאות מצרים כאלו שהיו ספוגות בדם וכאב יחד עם שמחת הצלה גדולה. עליות מאירופה, שרידי השואה (ולא לחינם אחת האוניות נקראה אקסודוס - יציאת מצרים), עליות מברית המועצות, אסירי ציון שהצליחו להיחלץ ממסך הברזל, והעליות האחרונות בדורנו הן אלה מאתיופיה והמסעות הקשים של העדה האתיופית. על עלייה זו נרחיב ביחידה זו.

3. מטרות אופרטיביות

- **בתחום התוכן:** הרחבה והעמקה במשמעות יציאת מצרים, תוך השוואה לסיפורים רלוונטיים מתקופתנו.
- **בתחום המיומנויות:** קריאה מעמיקה בתנ"ך, עריכת השוואה, הסקת מסקנות.
- **בתחום הערכים:** יציאה ממקום שבו אינך קובע את הכללים ועליך לכופף את הראש, מקום שבו החוק אינו מאפשר לך לצאת, לכן זו יציאה ממצרים.

צילום: בני וודו, Cc-by-sa-3.0

4. מושגים מרכזיים בשיעור

- השוואה בין יציאת מצרים לבין העלייה מאתיופיה.
- מעיון במקורות ובעדויות עולים מאתיופיה ניתן למצוא עניינים דומים, כגון החיפזון ביציאה, ההימלטות, הסכנות שארבו בדרכים, ותגובת הסובבים למעבר מארץ לארץ מול עניינים שונים ביניהם, מי מחליט על היציאה, מתי ואיך.
- עיון מעמיק בספר שמות פרקים י"א-י"ב ואיתור מידע על פי התבחינים שבטבלה, מול קריאת העדות של אווקה (קובי) זאנה ואיתור אותם פרטים.
- המשגת הדמיון והשוני.

5. הערכה

טבלת השוואה והשתמעויות העולות ממנה.

6. מקורות המידע

- ספר שמות פרקים י"א-י"ב
- עדותו של אווקה זאנה, אתר מנהל חברה ונוער
- מאמר: חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים - הרב זלמן ברוך מלמד

7. מהלך השיעור

- חזרה על יציאת מצרים והרחבת הנושא ליציאות ממצרים בימינו.
- עיינו בטבלה הבאה והשלימו את המידע על יציאת מצרים בעזרת ציטוטים מתאימים מהתנ"ך.
- קראו את העדות של אווקה והשלימו את המידע על יציאת אווקה ושותפיו מאתיופיה.

יציאת אתיופיה	יציאת מצרים - כתבו ציטוט מתאים	
		התארגנות של העם קודם היציאה
		התייחסות של הסביבה ליציאה
		מי מחליט על היציאה
		מי מוביל בדרך
		לאן הולכים
		מתי יוצאים
		הקשיים
		מי יוצא לדרך
		האם היציאה מאושרת על ידי השלטונות
		איך מגיבה הסביבה ליציאה

- הדגישו בטוש את העניינים הדומים.
- סמנו את העניינים השונים.
- מה אתם למדים מעניינים אלה?

צילום: בני וודו, Cc-by-sa-3.0

סיכום

ישנם קווי דמיון ברורים, יציאה ממקום שבו אינך קובע את הכללים וצריך לכופף את הראש, מקום שבו החוק אינו מאפשר לך לצאת ולכן זו יציאה ממצרים. מצד שני יש גם פער גדול בין יציאה מאורגנת של עם, שהקב"ה מארגן עבורם הכול את הזמן, את הדרך, את המוביל ועוד. לעומת משפחה שיוצאת לדרך ותלויה בחסדי מדריכים גויים שלרוב מאכזבים, אולם יש להם יעד ברור ומוכר - הארץ כאן בנויה ומיושבת, יש שלטון יהודי ועוד. כדאי לפתח דיון על ההשוואה בין הסיפורים, תוך בירור המהות של כל סיפור והתמודדויות שנלוו אליו, אפשר להביא גם את דבריו של הרב מלמד ולדון בשאלה האם זו יציאת מצרים בדורנו? האם יש גם סוגי יציאות אחרות?

8. נספחים

1. עדותו של אווקה זאנה
2. מאמר: חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים - הרב זלמן ברוך מלמד

קובי זאנה - תולדות חיי

שמי אווקה (קובי) זאנה. נולדתי בשנת 1979 באתיופיה בכפר בשם שי-וונז. בשנת 1988, בגיל עשר, עליתי לישראל. כשהייתי בן שש החליטו מנהיגי הכפר שבו נולדתי להגשים את החלום בן 2,500 השנים, את חזון אחרית הימים, ולעלות לישראל לארץ אבותינו, ארץ הקודש. ההחלטה התקבלה בעקבות מידע שהגיע למנהיגי הכפר, ביניהם סבי ואבי, כי הדרכים לכיוון ישראל נפתחו וניתן להתחיל ללכת לגבול סודאן ומשם לעלות לישראל. ההתארגנות למסע ארכה מספר חודשים ובמהלכם מכרנו את הצאן והבקר, הצטיידנו בכסף, בסוסים ובחמורים. חששנו מאוד שהנוצרים יבחינו שאנו מתכוננים לעזיבה ואז יגזלו את רכושנו ויקשו עלינו לעזוב בזמן. לכן כל ההכנות נעשו בהסתר. אנחנו, היהודים, היינו נטע זר בתוך הנוצרים. הם קראו לנו "פלאשים" שמשמעותו: פולשים חסרי אדמה. בנוסף קראו לנו בשמות גנאי. למרות השקט שבו ניהלנו את ההתארגנות לעזיבה, הייתה בלב התרגשות רבה ותחושה של הגשמת חלום.

כמה ימים לפני היציאה למסע התברר כי דודי ואבי שכרו שני מורי דרך יריבים לקחת אותנו לגבול סודאן. כשמורי הדרך שמעו זה על זה, הם התרגזו מאוד ולא הסכימו לעבוד בשיתוף פעולה. אבי החליט לצאת לדרך עם אחד מהם שהיה "בן בית" אצלנו בכפר וסיכם איתו כי ייקח רק את ההורים, הילדים והנכדים. מורה דרך זה היה ידוע כראש כנופיה אכזר וחסר אמינות. ידענו שרצח אנשים בעבר, אבל התפתנו ונתנו בו את אמוננו. אסור היה לנו לגלות לשאר משפחתנו שאנו עוזבים לבד, כדי שלא יהיו קרבות בין שני מורי הדרך.

ביום שלפני העזיבה הלכו הוריי לסבי, קס מדהני יהייס ז"ל, וביקשו את ברכתו לדרך. סבי הבין את החלטתם הגורלית ונתן את ברכתו. בלילה עזבנו את הכפר ולאחר הליכה בהרים הגענו אל כפרו של מורה הדרך. מהר מאוד התברר לנו שמורה הדרך מתכוון להשאיר אותנו באמצע הדרך, כדי שנהיה טרף לשודדים ולשונאי יהודים. לא נותרה לנו ברירה אלה להישאר בכפר. כל ניסיון להמשיך בדרך לבד היה עולה לנו בחיינו.

ארבע שנים נוראיות היינו בכפר של מורה הדרך. במהלכן מתה אחותי תז-אלו, שפירוש שמה: זיכרונות. היא נולדה בעיצומן של ההתארגנויות למסע, ומכיוון שהפרידה עמדה בפתח, ידעו הוריי שזיכרונות יהיו מנת חלקם בשנים הבאות, ולכן העניקו לה שם סמלי זה. אחותי הייתה בת חמש שנים במוותה ממחלה פשוטה. באותם ימים, כל מחלה פשוטה הייתה קטלנית, משום שלא היה לנו ידע ותרופות לטפל במחלות אלה. הכאב על מותה היה קשה מנשוא, והגבירה אותו הידיעה כי אנו קוברים אותה בכפר זה, בו גרים נוצרים ואותו אנחנו עוזבים. בתקופת האבל יצא המדריך לנקום את מות אחיו שנהרג בקרבות עם כנופיה יריבה. מכשפי הכפר יעצו לו לא ללכת, אך הוא החליט בכל זאת לצאת לנקום ונהרג בקרב. הרגשנו כי האל נענה לתפילותינו. זאת הייתה ההזדמנות שלנו להשתחרר. התחלנו מיד בהכנות להמשך המסע: שוב מכרנו את הצאן והבקר, את המחרשות והתבואה וקנינו סוסים, חמורים ואוכל למסע. הלכנו בעיקר בלילות, משום החשש משודדים שיגלו אותנו במשך היום, או מחיילים, שלא יאפשרו לנו להגיע לסודאן. את הכסף החביאו הוריי בתוך בגדי הילדים, בתקווה שהשודדים לא יחפשו שם.

לאחר חודש של הליכה בלילות הגענו לגבול סודאן. הסתתרנו בצריף ששכרנו, ואחי הלך לחפש מקום קרוב יותר למחנות, שם התרכזו היהודים שרצו לעלות לישראל. בינתיים עשינו טעות גורלית. אחי הזהיר אותנו שלא נצא מהצריפים עד שיבוא לקחת אותנו. אולם כשהאישה שממנה שכרנו את הצריף באה ואמרה לנו כי אחי שכר משאית, שבאה לקחת אותנו, האמנו לה. נסענו במשאית וכשהגענו גילינו שאנחנו בבית כלא סודאני. הוריי הזהירו אותנו שעלינו להתנהג כנוצרים שבאו להיקלט בסודאן בשל הרעב באתיופיה. החוקרים שחקרו את הוריי האמינו להם ולאחר שגבו מאיתנו קנסות, הרשו לנו ללכת, אך בתנאי שנביא ערב. זאת הייתה בעיה, מפני שלא הכרנו איש שיערוב לנו. התפללנו שיקרה נס, ואכן הוא התרחש: התברר כי אשתו של אחד הסוהרים היא בעצם יהודייה שמסתירה את זהותה, והוא חתם עבורנו על הערבות. השתחררנו אך הרגשנו כעדר ללא רועה; לא ידענו לאן ללכת. שמועה הגיעה לאוזנינו על מחנה פליטים של הצלב האדום ולשם נסענו. פגשנו שם את אחי ששכר לנו צריפים במקום אחר, וכשיצא להביא אותנו גילה לתדהמתו שנעלמנו. אחי ניסה ליצור קשר עם שליחים מישראל שהיו אתיופים יהודים שעבדו בשירות מדינת ישראל והיו אחראים להעלות אותנו לארץ. לאחר כחודשיים, משנוצר הקשר, העבירו אותנו למחנה בגדרף שבסודאן. הכול נעשה בחשאיות רבה כדי שזהותם של השליחים לא תיחשף. בשעת לילה כינסו אותנו השליחים מישראל והדריכו אותנו כיצד להתנהג: אסור בשום אופן לצאת מחוץ למחנה, אסור לבקר במחנות

אחרים בסביבה, הדאגה למזון ולמים עליהם. אולם השליחים, מפחד פן תתגלה זהותם, הגיעו אלינו לעתים רחוקות. כאשר הרעב והצמא במחנה היו כבדים מנשוא, החליטו הגברים לצאת ולהביא מצרכים בסיסיים. במשך הזמן חלק מהגברים חלו, ואנחנו, הילדים, לקחנו על עצמנו את תפקידם. אני ועוד שני ילדים הלכנו כל בוקר כחצי שעה כדי לשאוב מים מהבאר תוך כדי התחזות לנוצרים.

לאחר שהייה של כחודשיים במחנה, החלו אנשים לחלות במחלות נוראיות. התברר לנו שהמסע לסודאן היה החלק הקל וכי השהייה במחנה היא המשימה הקשה שבה אנחנו חייבים להצליח. מחלות פשוטות כמו מלריה התפשטו, אנשים רבים חלו ולנו לא היו תרופות למחלה. גם אחי חלה מאוד ולא יכולנו לעזור לו. נשארה לנו רק התפילה לאלוהים. בעוד אנחנו חרדים לגורלו, חלה אחייני אברה (שפירושו אור) ומת. לא יכולנו לקיים טקס קבורה, לא ניתן היה להתאבל, אסור היה לבכות. כמה גברים לקחו את הגופה לבית הקברות ושם התגלתה להם הזוועה מהעליות הקודמות: אלפי קברים של יהודים. הבנו שאנחנו בצרה צרורה ושם לא נעלה מהר לישראל, אנחנו הבאים בתור למות ממחלות נוראיות. ואכן, יום יום פקד המוות את מעוננו ולנו נותרו רק התפילות לאלוהים. ביקשנו מאנשי הקשר לזרז את העלייה לארץ. שהינו במחנה כתשעה חודשים, במהלכם חלו כולם וידענו שמותנו הוא רק עניין של זמן. אנשי הקשר הבינו זאת כמונו, ולאחר תשעה חודשים בישרו לנו שאנחנו עולים לישראל.

תוך שבוע התארגנו. יום יום ביקרו אותנו אנשי הקשר, הסבירו לנו לאן אנחנו הולכים והזהירו אותנו לבל נעורר חשד או כעס אצל הסובבים אותנו. ביום המיוחל הגיעו אנשי הקשר ואנו היינו מוכנים לקראת "הקרב" האחרון שלנו. משהתקבל האישור יצאנו לדרך. יחפים הלכנו בשדות קוצים, אבל הרגליים שלנו, שעברו מסעות ארוכים, דרסו את הקוצים, שניסו ללא הצלחה לעכב אותנו. לאחר כשעה הגענו לוואדי, שם ריכזו אותנו. חיכינו בשקט מוחלט למשאיות שייקחו אותנו למנחת המטוסים. בשל הצפיפות הרבה שהייתה במשאיות, החום הכבד והמחלות. רבים מהנוסעים התעלפו. הגענו אל המדבר, שם הוכן המנחת. אנשים החלו לחפש את בני משפחתם, ומתוך הכאב הגדול קמה לפתע התרגשות עצומה. אנשי הקשר הרגיעו אותנו, שלא ראינו מימינו מטוס, לקראת הטיסה. חיכינו באומץ רב להתמודדות עם המפלצת, שאמורה הייתה לנחות בכל רגע. עם הנחיתה יצרו המטוסים ענני אבק וחול גדולים שכיסו אותנו ואת המדבר. נסנו בהיסטריה לכל עבר, מבקשים להציל את נפשותינו מפני המפלצות הגדולות. לאחר מספר דקות נחתה המפלצת ופתחה את בטנה. אנשים מוזרים, לבנים, שונים מאיתנו, בבגדים מוזרים, יצאו ממנה. הם החלו מכניסים אותנו אל בטנה של אותה מפלצת, ואנחנו פגשנו שם את קרובינו שאותם איבדנו בהליכה למטוסים. אחי החולה קיבל במטוס טיפול ראשוני. נשים רבות שהיו בהיריון החלו ללדת. לאחר מספר שעות טיסה נשמעה קריאה רמה: "אנחנו מעל שמי ישראל!" מחיאות כפיים סוערות ושירה התפשטו בחלל המטוס. נחתנו, דלת המטוס נפתחה והתחלנו לצאת. כולנו השתטחנו על האדמה והחלנו לנשק ולחבק אותה, בוכים

מהתרגשות ושואלים לשלומה אחרי 2,500 שנות פרידה. המבוגרים והילדים נשאו ברכות לארצנו הקדושה. אנשי הקליטה חיכו לנו נרגשים כמונו, ואנו הבטנו בפעם האחרונה במפלצת הנוראה שהביאה אותנו ארצה, ולפתע ראינו שהיא לא מפחידה כלל וגם היא התעייפה מהמסע הנורא שעשתה. היא דוממה את לבה ונחה עד למשימתה הבאה.

חולקנו לקבוצות ועלינו על אוטובוסים בדרך לבית החולים כדי לקבל טיפולים רפואיים וחיסונים. לאחר מכן הסיעו אותנו למרכזי הקליטה. משפחתי נשלחה למרכז קליטה בקריית ים. במרכז הקליטה עשינו את צעדינו הראשונים בארץ. בימים הראשונים יכולנו סוף סוף להתאבל על אחותי הקטנה ועל אחייני שמתו בדרך. נודע לנו כי חלק גדול ממשפחתנו מת במחנות: סבי, קס יהייס מדיהני, אשתו ושלושת ילדיה של דודי, בן דודי ועוד רבים אחרים. שמחת ההגעה לארץ נמהלה בכאב רב וכאילו הצביעה על העתיד שלנו בארץ. למדנו עברית באולפן במשך שנה. לאחר תקופה זאת התפזרנו ברחבי הארץ, לא לפני שקיבלנו שמות עבריים, תנ"כיים. לי ניתן השם יעקב, אותו קיצרתי לקובי, ולאחי ניתן השם דניאל והוא קיצר אותו לדני. אחי דני התגבר על המחלות שחלה בהן בדרך לארץ, למד והיום הוא קצין ביחידה מובחרת. אני מסיים את לימודי המשפטים במסגרת העתודה האקדמית ואמור בקרוב להתגייס לפרקליטות הצבאית.

לא קלה הייתה הדרך שעשיתי ואני עדיין נלחם על מעמדי בחברה הישראלית. בעזרת אנשים שהאמינו בי ותמכו בי, הצלחתי להתקדם ואני שואף "לפתוח דלתות" לעוד סטודנטים בני העדה ולהוות דוגמה לאלה החושבים שאין דרך מלבד הנשירה ממוסדות החינוך. כבר כיום ישנם סטודנטים מבני העדה במוסדות להשכלה גבוהה ואף כאלה שסיימו את לימודיהם שם.

החיים באתיופיה היו לא פשוטים, אולם החיים בישראל קשים יותר. אין כאן סבלנות וסובלנות כלפי אנשים שונים. הקהילה האתיופית שונה בצבעה, בתרבותה ובמנהגיה ולכן הפכה לדחויה. היא נלחמת על מקומה בחברה הישראלית, ששמה אותה בתחתית הסולם החברתי. קורבנות מלחמה זאת הם בעיקר הילדים ובני הנוער, שלמרות שנולדו בארץ נקראים "עולים מאתיופיה". יהדותם מוטלת לעתים בספק ומוסדות חינוך רבים מסרבים לקבלם בשל צבע עורם. חלק מבני הנוער איבדו את זהותם וחיים מיום ליום ללא שאיפות ותקוות. אני מפציר בכם, בני הנוער יוצאי אתיופיה: האמינו בכוחכם להתגבר על המכשולים, האמינו בעצמכם וביכולתכם לשנות את העתיד ולהפוך את הארץ למקום שבו קיימות סובלנות, עזרה הדדית וסולידריות.

סיפור נוסף מומלץ מאוד הוא "ירוס הולכת לירושלים", כתבה: בתעמי מלניק. כתוב אמנם כספר ילדים, אך מרגש מאוד ומומלץ לשימוש בכיתה.

חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים

הרה"ג זלמן ברוך מלמד שליט"א

בכל דור מהפכה חדשה!

סיפור יציאת מצרים אינו רק מאורע שהיה לאבות אבותינו בעבר הרחוק, אלא זה מאורע שהשפעתו נמשכת על כל הדורות כולם, ועל כל יחיד ויחיד בכל דור ודור. שהרי יציאת מצרים היא מקור גדולתם של ישראל, מתוך בחירת ד' אותם לעמו. ממנה כל משמעותו של עמנו והיא התווה לנו את הדרך שבה אנו הולכים ואת הגדלות של כל מעשינו. כשחכמים אומרים: "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", כוונתם שכל אחד ואחד חייב להבין שכל מציאות עם ישראל בנויה על יציאת מצרים וכל הנעשה איתנו וכל מה שאנו עושים נובע מיציאת מצרים.

דור יציאת מצרים היה דור של גאולה, דור של מהפכה. מהפכה אלוקית גלויה של יציאת מצרים וישראל שותפים לה כשנענו לצו ד'. כך כל דור צריך לראות את עצמו לא רק כממשיך בעלמא של הדורות הראשונים, לא רק כשומר על הקיים, אלא כאילו הוא יצא ממצרים, דור של חידוש, דור של מהפכה בהיותו שומע ומקבל את צו ד', "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", ו"המלמד תורה לעמו ישראל" ו"בת קול יוצאת בכל יום מהר חורב" (שמות רבה מ"א, ז). זהו הביאור המיוחד לדורנו באמירה: "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים".

